
A felelősség közjogi és magánjogi vetületei a környezetvédelem területén

Csák Csilla* – Nagy Zoltán**

1. A környezeti felelősségről általában

A környezeti felelősség komplex, összetett terület, amelyet a jogi felelősség szemszögéből kívánunk megközelíteni és ehhez kapcsolódó néhány meghatározó elemet, jogintézményt kiemelni – a teljesség igénye nélkül –, amelyek egymással kölcsönhatásban vannak, összefüggnek egymással. Előjáróban a jogi felelősség komplexitása mit jelent:

- tág értelemben minden környezethasználathoz kapcsolódó tevékenységet, és kötelezettséget, amelynek célja az elővigyázatosság, megelőzés és helyreállítás elvéből vezethető le
- szűkebb értelemben azt a jogi felelősséget, amely a közigazgatási, polgári és büntető jogi felelősséget jelent, az általános kódexekben megfogalmazott szabályok és a környezetvédelem sui generis szabályozásával összhangban, de amely felelősség alapvetően a jogellenességet feltételezi és váltja ki a felelősség érvényesülését, érvényesítését.

A környezet védelmét szabályozó törvények és a magánjogi kódex (Polgári Törvénykönyv, továbbiakban: Ptk.) között a magánjogi károk tekintetében koherencia figyelhető meg. Azonban nem hagyható figyelmen kívül a környezeti károk vonatkozásában érzékelhető megkülönböztetés a magánjogi és a közjogi kártételek tekintetében. A környezet védelme társadalmi érdek, a környezeti ártalmak okozása társadalomra veszélyes cselekedet. A jogsértő magatartásokkal szembeni jogkövetkezmények alkalmazása egyrészt hátrányt jelent a felelős

* Dékán, intézetigazgató egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete

** Egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Államtudományi Intézet, Pénzügyi Jogi Intézeti Tanszék

A cikkben ismertetett kutató munka az EFOP-3.6.1-16-00011 jelű „Fiatalodó és Megújuló Egyetem – Innovatív Tudásváros – A Miskolci Egyetem intelligens szakosodását szolgáló intézményi fejlesztése” projekt részeként – a Széchenyi 2020 keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

személy irányába, másrészt reparál, harmadrészt hatást gyakorol a jövőbeni magatartásokat illetően a felelősre, de az egész társadalomra egyaránt.¹

A környezeti ártalmak egyre intenzívebb és sokrétűbb megnyilvánulásaira a jogi szabályozó rendszer nem kellő gyorsasággal és intenzitással reagál, amely köszönhető annak is, hogy a környezeti ártalmak speciális jellegűek, hatásai sokszor a természet-, és a közgazdaságtudományi szempontból sem egyértelműen meghatározhatók, amely a jogi szankciók alkalmazásában rejlő bizonytalanságot is magyarázzák.² A szankciók alkalmazása terén a pálmát a kártérítés viszi el. Gyakran fordul elő kártérítési szankció alkalmazása a környezetjogi jogsértés „megváltásaként” is.³ A jogkövetkezmények megállapítása területén ugyanakkor vannak olyan jogintézmények, amelyek közjogi és magánjogi szemlélettel is megközelíthetők, mint például az eredeti állapot helyreállítása, tevékenységtől eltiltás.

A magánjogi felelősség szankciórendszerének elsődleges célja a reparáció, amely a sérült jogviszonyok helyreállítását hivatott szolgálni. Emellett természetesen a környezetjogi kérdések prioritásának a megelőzést, a jogellenes állapot kiküszöbölését, elkerülését kell tekintenünk, amelyre a közjogi szabályozásban (engedélyezési eljárás, gazdasági eszközök stb.) kell hangsúlyozottan figyelemmel lenni.⁴

Ebből kiindulva külön kell választani a közjogi szabályozás és a magánjogi irányultság kérdéseit, mert jellegéből adódóan eltérő a szabályozás módszertana. Megjegyezve azonban, hogy a jogi szabályozásra általánosságban elmondható – más jogterületeket is beleértve – hogy a közjogi és a magánjogi szabályozás közötti éles határvonal sok esetben feloldódni látszik, a közjogi szabályozás is szippant magában magánjogi elemeket és a magánjogi szabályozásban is teret hódít a közjogias jelleg. Ennek eklatáns példája a környezeti pénzügyi biztosítékok kérdése. Vannak bizonyos tevékenységek, pl. hulladékgazdálkodás, bányászat, természetvédelem stb., ahol a tevékenység megkezdésének és folytatásának hatósági engedélyezési feltétele a biztosítékok megléte és igazolása. A hatósági tevékenység, mint közigazgatási aktus jelenik meg, a biztosítékok (biztosítás, céltartalék, kezesség, bankgarancia stb.) azonban alapvetően a magánjogilag szabályozottak.

¹ ZOLTÁN Ödön: *Kártérítési felelősség a környezetvédelemben*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985. 76.

² ZOLTÁN: i.m. 75-76.

³ NOCHTA Tibor: *A polgári jogi felelősség néhány alapproblémájának tükröződése az új Polgári Törvénykönyv 2011. decemberi Szerkesztőbizottsági Javaslatában*. In: Gondosné Pusztahelyi Réka – Juhász Ágnes (szerk.): *Miskolci konferenciák 2011 Javítandó és jobbítandó elemek a Ptk. kodifikációjában*. Miskolc, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért Kiadó, 2012. 120.: „A Polgári Törvénykönyv kártérítési rendelkezéseivel a környezetvédelmi jogszabályoknak is koherensnek kell lenniük, a jogági jogellenességi függetlenség nem ismerhető el környezetszennyező tevékenységekkel összefüggésben. Közigazgatási normáknak adekvátnak kell lenniük a magánjogi kárfelelősség tekintetében.”

⁴ OLAJOS István: The special asset management right of nature conservation areas, the principal of the prohibition of regression and the conflict with the ownership right in connection with the management of state-owned areas, A természeti védettség alatt álló területek speciális kezelői joga, és a visszalépés tilalmának elve, valamint a tulajdonosi joggyakorlás jogának ütközése az állami tulajdonú területek kezelése kapcsán. *Agrár- és Környezetjog*, 2018/25. 157-189.

A pénzügyi biztosítékok közül külön szegmenst képeznek a különböző alapok. Az Unió szintjén is működnek különböző szolidaritási alapok. A környezetvédelmi katasztrófák esetében a természeti katasztrófák tekintetében működik kompenzációs alap, az ipari katasztrófák esetében nem. Tekintettel arra, hogy a környezetvédelem területén jelentkező katasztrófák általában nagy lökést adnak az Unió szintjén is a jogi szabályozásnak, felgyorsítva azt. Ez így volt a tiszai ciánszennyezés kapcsán a környezeti felelősségről szóló irányelv⁵ tekintetében, de ilyen pl. a vörös iszap katasztrófa is, amely rámutatott a pénzügyi biztosítékok szabályozásának hiányosságaira hazánkban is, de az Unió szintjén is, mely szerint el kezdtek foglalkozni az ipari katasztrófák esetében létrehozandó pénzügyi alapról.

2. A pénzügyi biztosítékok jogi természete

A környezeti felelősségről szóló irányelv alapvetően közigazgatási felelősség irányába mutat – de a felelősségi rendszer komplexitására is ad iránymutatást – a pénzügyi biztosítékok piacának fejlesztését szorgalmazza. A biztosítéki rendszer csak akkor tud hatékonyan működni, ha pontosan tudjuk, hogy milyen adatokra és információkra van szükségünk a cél elérése érdekében, amely célhoz kötöten eltérő.

Ha a cél a megelőzés ez alapvetően az engedélyezési eljárással, a gazdasági eszközökkel és kisebb mértékben a szankciós eszközökkel (visszatartó erejével) érhető el. A kártételek reparációjában játszik nagy szerepet a pénzügyi biztosítéki rendszer, amely az egyensúlyi helyzet visszaállítását, kompenzálását hivatott szolgálni. Ehhez azonban számszerűsíthető adatokra, értékekre és értékelési metódusokra van szükség. Ha meghatározásra kerülnek az értékelési módszerek – amelyeknek már van kialakult gyakorlata – akkor az ahhoz szükséges adatmennyiség és információ halmaz is meghatározható. Ez természetesen iránymutató lehet a jogkövetkezmények alkalmazása során is pl. a kártérítés vagy bírság összegszerű megállapításánál is. Ez nem jelenti egyben a környezeti elemek automatikus beárzását. Jelenleg is találkozunk „árlappal” pl. a büntetőjogi felelősség során természetkárosítás esetében meghatározott értékekre tekintettel kerül sor a tényállászerű magatartás minősítettségére, amely nem jelenti a természeti elem valós értékét. De támpontot ad a magatartás értékelésében és segíti, támogatja a jogbiztonságot.⁶

Mindez jelentősen kihat a jogalkalmazásra és ennek markáns területére az igazságszolgáltatásra, a bírói jogértelmezésre, ítélezési gyakorlatra. Ha az ítélezési gyakorlatot áttekintjük az tapasztalható, hogy a gazdasági és környezeti érdek jelentősen konkurál egymással. Ez mindkét szakágban igaz a közjogi területet érintő közigazgatási bírászkodásban, és a magánjogi területet érintő

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/35/EK irányelve (2004. április 21.) a környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a környezeti felelősségről

⁶ Lásd bővebben: FARKAS ÁKOS: *Közigazgatási jogi eszközök a szabálytalanságok elleni fellépésben. A helyszíni ellenőrzés és vizsgálat.* In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjogi kézikönyve.* Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 421-427.

polgári bíraskodásban is – ez utóbbit markánsabban. Mindkét esetben az anyagi jogi szabályok lehetővé teszik a károsodás veszélye esetén a tevékenység felfüggesztését, korlátozását, megszüntetését, de a bíróságok – különösen polgári-gazdasági ügyekben – ezzel nagyon ritkán élnek a gazdasági érdekre tekintettel (foglalkoztatás, szociális helyzet, beruházás, támogatás stb.) figyelemmel. Ezért marad jobbra a bírság illetőleg a kártérítés, azaz a vagyoni kompenzáció, mint a reparáció fő eleme és a környezetszennyezés folytatásának ára. Ezért van óriási jelentősége a kárhelyreállítás közjogi (közigazgatási) aspektusainak és ehhez rendelt költségelemek meghatározásának és a teljesítő képesség és készség fokozásának.

A pénzügyi biztosítékok nem nyújtanak 100%-os fedezetet minden esetben, sőt általában nem. A különbszet fedezetét is célszerű lenne különböző eszközökkel sui generis megoldásokkal megteremteni illetőleg a felelősség területét szélesíteni a jogkövetkezmények alkalmazhatósága érdekében. Ennek eszköze lehetne pl. a környezetvédelmi speciális egyetemlegességi szabályok újragondolása: Ktv.⁷ 102. § (5) „*A gazdasági társaság és egyéni cég azon tagjai (részvényesei), valamint vezető tisztségviselői, akik olyan határozatot (intézkedést) hoztak, amelyről tudták, vagy az elvárható gondosság mellett tudhatták volna, hogy annak végrehajtásával a társaság környezetkárosodást okoz, a társaság megszűnése esetén korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a társaságot terhelő, a társaság által nem teljesített helyreállítási és kártérítési kötelezettségekért.*” A jogutód nélküli megszűnés helyett a biztosíték elégtelen voltához lehetne kötni a felelősséget, mögöttes felelősség helyett a társasággal egy sorban létrejöhetne a korlátlan és egyetemleges felelősség a megszűnés előtt és utána is. Ez a biztosítékok magasabb, realisabb mércéjének, mértékének önkéntes, illetőleg kiegészítő biztosítékokkal való felvértezését is jelentheti. De ilyen terület lehet a többes károkozás kérdésének vagy a termékfelelősségnek illetőleg az iparjogvédelem szabályainak újragondolása is.

3. A környezetvédelmi komplex felelősségi rendszer

A környezetvédelem területét a közigazgatási (szabálysértési) jogi, polgári jogi és büntetőjogi felelősség komplex rendszere alkotja. A környezethasználó a Kvt.-ben meghatározott és más jogszabályokban szabályozott módon büntetőjogi, polgári jogi és közigazgatási jogi felelősséggel tartozik tevékenységének a környezetre gyakorolt hatásaiért⁸. A törvényi tényállás keretei közül kikerült a szabálysértési jogi felelősségre való utalás. Ennek indoka az, hogy a környezethasználatból eredő jogellenes magatartások esetén a közjogi szabálysértési aspektusai súlyosabb esetben büntetőjogi tényállás keretei között illetőleg közigazgatási felelősség keretei között oldható fel, amellyel egyfajta duplikációt szüntetett meg a jogalkotó. A közigazgatási eljárás hatálya alá tartozó igazgatási jellegű cselekmények a szabálysértési törvény hatálya alól történő kikerülésével az eljárások

⁷ 1995. évi LIII. törvény a környezetvédelem általános szabályairól (Kvt.)

⁸ 2012. áprilistól hatályos szöveg Kvt. módosítása kapcsán Kvt. 101. §. (1) bekezdése

párhuzamossága, az ugyanazon cselekmények miatti kettős szankcionálás lehetősége megszüntetésre került, ezáltal egyszerűsödött a korábbi szerteágazó szabálysértési hatósági rendszer.⁹ A környezetjogi felelősség területét a közigazgatási jogi felelősség uralja, azzal, hogy a polgári és büntető jogi felelősség is egyre nagyobb területet vindikál magának.

A közjog és a magánjog áthajlásának tipikus esete a bírósági illetőleg hatósági kötelezések egymáshoz való viszonya:

- egyedi határozattal adott engedélyben foglalt működési feltételek módosításának kérdése bírósági eljárásban pl. birtokvédelem, szomszédjogok érvényesítése esetén
- jogellenesség kérdésének megítélése: a közigazgatási jogszerűség nem jelent feltétlenül polgári jogi jogszerűséget is, egy hatósági határozat végrehajtása okot adhat polgári jogi igény érvényesítésére, ha az polgári jogilag védett érdeket sért
- a környezetvédelem (természetvédelem) védett jogi tárgyait érintő büntető jogi törvényi tényállások háttér tartalmát a környezetvédelmi jogi szabályozás teremti meg.

A közjogi és magánjogi szétválasztás kérdése merül fel a környezeti kár/kárfelelősség és annak reparációja kapcsán, valamint a helyreállítási kötelezettség értelmezése során is. A következő pontban ez utóbbival foglalkozunk részletesebben, de csak és kizárólag a kódex szintű szabályozásra koncentrálna.

3.1. Környezeti kár/kárfelelősség kérdései. A Kvt. a közigazgatási felelősség tekintetében veszélyeztetés és károsodás megelőzésére, a kár helyreállítására és a költségek viselésére helyezi a hangsúlyt. A jogszerű magatartásokhoz, mint környezethasználati tevékenységhez is kapcsolódnak fizetési kötelezettségek pl. környezetterhelési díjak, adók, lerakási járulékok stb. jogellenes magatartások esetén ezen felül bírság fizetési kötelezettség is fennáll. Ezért azonosíthatjuk a jogszerű és jogellenes magatartásokhoz kapcsolódó kötelezettségeket a szennyező fizet vagy használó fizet elvével, amely nem azonos a felelősség elvével, a jogellenes magatartásokhoz kapcsolódó szankciók alkalmazásával, illetőleg azt magába foglalja. A közigazgatási értelemben vett környezeti kár a környezeti elemekben okozott kárral azonosítható, hasonlóan a természeti károk esetében.

A Ptk. a kárfelelősség során kimondja, hogy a „veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint felel az is, aki az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységével másnak kárt okoz.”¹⁰ Ezt a kapcsolati szabályozást erősíti koherens módon a Kvt. is, amely szerint „a környezet igénybevételével, illetőleg terhelésével járó tevékenységgel vagy mulasztással másnak okozott kár környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kárnak minősül és arra a Polgári Törvénykönyvnek a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályait kell alkalmazni.”¹¹ Ennek az objektív felelősségi szabály kiváltására a

⁹ 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

¹⁰ Ptk. 6:535. § (2) bekezdés

¹¹ Kvt. 103.§ (1) bekezdés

környezetveszélyeztető jelleget kell vizsgálni, annak kell fennállnia. A magánjogi alapú szabályozással kapcsolatban két megjegyzést feltétlenül meg kell tennünk. Az egyik az, hogy a környezetjogi fogalmakat pontosítani szükséges, különösen a környezet igénybevételének, a környezet veszélyeztetésének, a természeti erőforrásoknak az értelmezése adhat bizonytalanságra okot.¹² A másik megállapításunk pedig az, hogy a magánjogi felelősséget több szempontból és szinten is vizsgálni szükséges, úgy mint az általános felróhatósági felelősség kérdését pl. a sérelemdíj, birtokvédelem kapcsán, valamint a deliktuális és kontraktuális felelősség egymáshoz való viszonyát is. Nem mindegy a felek közötti jogviszony jellege és az igényérvényesítés jogalapjának meghatározása.

A Ptk. kodifikációja során született tervezet (2009) értelmében, aki környezeti kárt és sérelmet okoz ezért felelősséggel tartozik. Mentésülés a felelősség alól a tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok által kiváltott baleset vagy a károsult elháríthatatlan magatartásának bizonyítása esetén lehet.¹³ A környezeti károkért való felelősség kérdése külön törvényi tényállás keretein belül került szabályozásra, kikerült a fokozott veszéllyel járó tevékenységért fennálló felelősség tényállásából. Önálló kárfelelősségi tényállás került tehát szabályozásra, a környezetet és természetet veszélyeztető, szennyező és károsító egységes kauzális felelősség kimondásával. Az értelmező rendelkezések között definiálásra került a környezeti kár fogalma is, amely a jelenleg is hatályos természetvédelemben okozott károkra vonatkozó kárfelelősségi szabályozással szinte analóg módon került meghatározásra. Környezeti kár a környezet igénybevételével ill. terhelésével járó tevékenységgel vagy mulasztással másnak a halála, testi sérülése vagy egészségkárosodása folytán vagy egyébként okozott tényleges kár vagy elmaradt haszon, továbbá (a) károkozás felszámolásával és eredeti állapot helyreállításával felmerült indokolt és ésszerű költség és kiadás; (b) környezeti állapot és minőség hátrányos megváltoztatásból eredő illetve; (c) a társadalom, annak csoportjának vagy az egyénnek életkörülményeinek romlásában kifejeződő általános kár. Az általános kártérítés érvényesítése iránt az ügyész és a közigazgatási szerv vezetője pert indíthat, a megítélt kártérítést a környezetvédelmi alap javára kell elszámolni.¹⁴ A Ptk. kodifikációs tervezetben megjelölt fogalom a környezeti kár tekintetében mind a magánjogi, mind pedig a közjogi környezeti kár, tehát a tág értelemben használt környezeti kár fogalmat határozta meg. Ugyanakkor lényegesen tágabban, mint a nemzetközi egyezmények és uniós jogalkotás. Több kritika érte az a) és c) pontban foglalt környezeti kár részelemek, mely szerint nem egyértelmű a szabályozás, túl tág és nem érvényesíthető, feltételei nem kidolgozottak. A tervezet az egyetemlegességi szabályokat a Kvt. alapján körvonalazta,¹⁵ azzal kiegészítve, hogy önállóan szabályozza a minősített

¹² SZILÁGYI János Ede: A potential approach of natural resources law, A természeti erőforrások jogának egy lehetséges megközelítése. *Agrár- és Környezetjog*, 2018/25, 270-293.

¹³ Az V. könyv 5. rész IV. fejezet: szerződésen kívüli kárfelelősség, felelősség a környezeti károkért 2009. 5:538.§.

¹⁴ Ptk. tervezet 2009. 7:2.§ 28. pont

¹⁵ Az V. könyv 5. rész IV. fejezet: szerződésen kívüli kárfelelősség, felelősség a környezeti károkért 2009. 5:539.§.

befolyással rendelkező személy felelősségét.¹⁶ Az elévülés ideje 30 év.¹⁷ Az új Ptk. (2013) elvetette a környezeti károkért való felelősség önálló törvényi tényállását és a felelősség szabályozását visszahelyezte a veszélyes üzemi felelősség körébe. „A veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint felel az is, aki az emberi környezetet veszélyeztető magatartásával másnak kárt okoz.”¹⁸

3.2. Helyreállítási kötelezettség közjogi és magánjogi metszetei. A Ptk. (2013) a pénzben való megtérítésére helyezi a hangsúlyt, kivéve, ha a természetben való megtérítést az eset körülményei indokolják. Az eredeti állapot helyreállítására való utalást mellőzi, azzal az indoklással, mely szerint a károkozó közreműködése hiányában az eredeti állapot helyreállítása általában nem kényszeríthető ki.¹⁹ Tekintettel arra, hogy a természetbeni megtérítés lehetősége általában a helyettesíthető szolgáltatások (dolgozók) tekintetében alkalmazható, általános megoldásként a pénzbeli ellentételezés lehetősége marad meg és áll fenn, különösen a környezeti károk esetén.

A környezeti károk megtérítésének és viselésének a kérdése természetesen nemcsak a jogellenes magatartások következményeként állhat fenn, hanem a jogszerű magatartások esetén is. A magánjogi környezeti károk esetén ennek elsődleges formája a kártalanítás, míg a közjogi károk esetén alapvetően a helyreállításban ragadható meg. Ez jellemző a bányakárok helyreállítására is, a rekultivációs tevékenységek során,²⁰ amely a bányászati tevékenység által megváltozott környezeti állapot helyreállítását jelenti. Magában foglalja a keletkezett tájsebek (fejtési gödrök, meddőhányók) „eltüntetését” visszatömedékeléssel és/vagy takarással, a földalatti bányauregek szennyező, veszélyes anyagoktól való megtisztítását majd felhagyását (tömedékeléssel vagy tömedékelés nélkül, a felszínre nyíló aknákat, vágatokat mindenképpen tömedékelni kell), végül a hidrogeológiai viszonyok helyreállítását, a szennyezett vizek tisztítását. Ha az egykori tulajdonos vagy annak jogutódja nem lelhető fel, az állam végzi el a szükséges helyreállítást.²¹ Szintén az állam áll helyt az

¹⁶ Az V. könyv 5. rész IV. fejezet: szerződésen kívüli kárfelelősség, felelősség a környezeti károkért 2009. 5:540.§. „A környezeti kárért felelős károkozóval egyetemlegesen felel a károkozó szervezetben legalább minősített befolyással rendelkező személy. Ha a károkozó elismert vállalatcsoporthoz tartozó ellenőrzött társaságnak számít, az uralkodó tag egyetemlegesen felel az okozott környezeti kárért.”

¹⁷ Az V. könyv 5. rész IV. fejezet: szerződésen kívüli kárfelelősség, felelősség a környezeti károkért. 2009. 5:542.§.

¹⁸ új Ptk. (2013) 6:532.§.

¹⁹ VÉKÁS Lajos (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatok magyarázatokkal*. Complex Kiadó, Budapest, 2012. 511.

²⁰ „A bányavállalkozó köteles azt a külszíni területet, amelynek használhatósága a bányászati tevékenység következtében megszűnt vagy lényegesen korlátozódott, a műszaki üzemi tervnek megfelelően, fokozatosan helyreállítani, és ezzel a területet újrahasznosításra alkalmas állapotba hozni vagy a természeti környezetbe illően kialakítani”. 1993. évi XLVIII. törvény a bányászatról 36.§ (1) bekezdés, Lásd bővebben a korábbi jogi szabályozást illetően: PRUGBERGER Tamás: A bányászat által érintett tulajdoni, használati és kárhelytállási viszonyok korszerű rendezéséről. *Magyar Jog*, 1991/3. 158-164.

²¹ Az Országos Környezeti Kármentesítési Program a földtani közegben és a felszín alatti vizekben hátramaradt, akkumulálódott szennyeződések felderítését, a szennyeződések mértékének feltárását, illetve újabb szennyeződések kialakulásának megakadályozását, a múltból visszamaradt környezeti

egykori/jelenlegi állami tulajdonú bányák rekultivációjáért (ez utóbbira példák a mecseki uránbányászati vagy a mátrai réz/színesfém-bányászat környezeti kárai helyreállításának állami beruházási programjai).²²

A környezeti károk helyreállítása a környezethasználó alapvető kötelezettsége. Környezetkárosodás esetén, ha ennek nem tesz eleget hatósági kötelezést von maga után. A hatósági kötelezésnek való megfelelés elmaradása esetén a hatóságnak lehetősége van, de nem kötelezettsége, hogy elvégezze vagy elvégeztesse a helyreállítást, a költségek áthárítása mellett. A költségek realizálásának általában nincs realitása és ezt előrevetítve sok esetben nem történik meg a hatósági intézkedés.²³

Anélkül, hogy a büntetőjogi kérdések teljeskörűen e tárgykörben elemzésre kerülnének – a tanulmány kereteit dogmatikailag szétfeszítené – néhány gondolat erejéig célszerű felidézni a büntetőjog nézőpontját. Előrevetítve azt, hogy 2013. július 1. napjától új Btk.²⁴ lépett hatályba, többek között a környezetkárosítás, természetkárosítás, hulladékgazdálkodás rendjének megsértése törvényi tényállások szabályozásra kerülnek. A környezetkárosítás az a tevékenység, amelynek hatására környezetkárosodás következik be, környezetkárosodás pedig a környezetnek vagy valamely elemének olyan mértékű változása, szennyezettsége, illetve valamely eleme igénybevételének olyan mértéke, amelynek eredményeképpen annak természetes vagy korábbi állapota (minősége) csak beavatkozással, vagy egyáltalán nem állítható helyre, illetőleg, amely az élővilágot kedvezőtlenül érinti. A törvény a környezetkárosítás fogalmában szereplő két eredményt (beavatkozással helyreállítható, illetve helyreállíthatatlan) külön büntetési tétellel fenyegeti, ezzel is kifejezve azok különböző társadalomra veszélyességét.²⁵ *A büntetése korlátlanul enyhíthető illetőleg az elkövető nem büntethető – meghatározott tényállási elemek esetén, ha az elsőfokú ítélet meghozataláig a bűncselekmény által bekövetkezett veszélyt, illetve*

károk mérséklését vagy felszámolását célzó, az ország egész területére kiterjedő, felelősségi körtől függetlenül, minden kármentesítési feladatot magába foglaló környezetvédelmi program.

²² VÁRHEGYI András: *A környezeti sugárzás anomáliái.*

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0021_A_kornyezeti_sugarzas_anomaliai/ch04s05.html (Letöltés: 2012. augusztus 8.); FODOR László: *Fenntartható földhasználat? - Gondolatok egy talajvédelmi keretirányelv tervezete és az új termőföldvédelmi szabályok kapcsán.*

http://emla.hu/aa2.10.0/img_upload/777ad89538966d33b9d5fb7d0e49b91c/Fodor_Laszlo.pdf (Letöltés: 2012. június 11.) Az Európai Tanács 2006. szeptemberében elfogadta a Bizottság talajvédelemről szóló tematikus stratégiáját (COM(2006) 231). A stratégia célja a talaj védelmének és fenntartható használatának biztosítása a további talajromlás megelőzése, a talaj funkciójának megőrzése és a megromlott állapotú talaj helyreállítása révén. Az Európai Bizottság 2006-ban javaslatot terjesztett elő egy olyan talajvédelmi keretirányelvre (COM(2006) 232), amely a talajromlás országhatárokon átnyúló természetét is figyelembe veszi.

²³ Lásd a 35/2004 kárfelelősségi irányelv és az 1995. évi LIII. törvény koherens rendelkezéseit, bővebben: KRÁMER, Ludwig (fordította: HORVÁTH Zsuzsanna): *Az Európai Unió környezeti joga.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2012. *EU Environmental Law*, Seventh Edition Sweet and Maxwell, London, 2011. alapján 51.

²⁴ 2012. évi C. törvény, 241-243. és 249. §-a a környezet büntetőjog általi védelméről szóló, 2008. november 19-i 2008/99/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek megfelelően.

²⁵ Vö. 1978. évi. IV. törvény indoklása

*környeztkárosodást megszünteti, a károsodott környezet eredeti állapotát helyreállítja.*²⁶

„Aki a földet, a levegőt, a vizet, az élővilágot, valamint azok összetevőit jelentős mértékű szennyezéssel vagy más módon

a) veszélyezteti,

b) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással állítható helyre,

*c) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota nem állítható helyre, büntett miatt szabadságvesztéssel büntetendő.”*²⁷

A „jelentős mérték” fogalmát a jogszabályok nem pontosítják. Az új Btk. érték meghatározását²⁸ esetlegesen alapul lehetne venni iránymutatásként, bár alapvetően más fogalmi körről van szó. Erre a következtetésre juthatunk, ha figyelembe vesszük azt, hogy a jelentős mérték nem azonosítható ezekkel a definiált elemekkel. A jelentős mértékű szennyezés, mint elkövetési magatartás nem azonos a vagyonban előállott következménnyel. A jelentős mérték tartalmának kimunkálása továbbra is a bírói gyakorlat feladata és a konkrét ügyekben az eljáró bíróságnak minden esetben külön meg kell indokolnia, hogy milyen tényekre, adatokra, körülményekre alapozta e tényállási elem vonatkozásában a döntését. A befejezett ügyek alapján igazodási pontok állapíthatók meg, amelyek a jogalkalmazást segítik.²⁹ A különböző vizsgálati szempontok összefüggésben vannak az anyag veszélyességi fokozatával, a térbeli kiterjedéssel, a koncentrációval, időtényezővel, amely a jogsértés bekövetkezésétől a helyreállításig szükségképpen fennáll, figyelembe vehető tényező továbbá a határérték feletti mennyiség, a szennyezettségi okok volumenét, helyreállítás anyagi ráfordítása stb. A felsorolás semmi esetre sem jelent taxációt a jelenlegi gyakorlat szempontjából sem, de a jövőbeni szakértői tevékenységben változó, fejlődő tudományos eredmények alkalmazása miatt sem.³⁰

²⁶ 2012. évi C. törvény 241.§ (3) bekezdés, 1978. évi. IV. törvény 280.§ (3) bekezdés

²⁷ 2012. évi C. törvény 241.§ (1) bekezdés

²⁸ 2012. évi C. törvény 459.§. (6) E törvény alkalmazásában az érték, a kár, valamint a vagyoni hátrány

a) ötvenezer-egy és ötszáz ezer forint között kisebb,

b) ötszáz ezer-egy és ötmillió forint között nagyobb,

c) ötmillió-egy és ötvenmillió forint között jelentős,

d) ötvenmillió-egy és ötszázmillió forint között különösen nagy,

e) ötszázmillió forint felett különösen jelentős.

16. kár: e törvény eltérő rendelkezése hiányában a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés;

17. vagyoni hátrány: e törvény eltérő rendelkezése hiányában a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny;

²⁹ BH2009. 5. A környeztkárosítás büntettét valósítja meg, aki erdejében - az erdészeti hatóság engedélye nélkül - tarvágást végez, s ennek következtében az erdő oly mértékben károsodik, hogy korábbi állapota csak emberi beavatkozással - újraterelítéssel - állítható helyre, BH1984. 481. A gondatlanságból elkövetett környeztkárosítás és a gondatlanságból elkövetett rongálás bűnhalmazatban megállapítása

³⁰ GÖRGÉNYI Ilona: Protection of the environment through criminal law considering the european standards, Környezetvédelmi büntetőjog az európai elvárásokra figyelemmel. *Agrár- és Környezetjog*, 2018/25. 46-80.

4. Összegzés

Annak érdekében, hogy a környezetjogi szabályozás elérje a céljának megfelelő eredményt, szükséges lenne néhány változtatást eszközölni, megjegyezve azt, hogy a környezetjogi szabályozás az uniós elsődleges és másodlagos jogforrásoknak megfelelően került kialakításra. Az összegző gondolatok között megfogalmazott javaslatok az eredményességet és a hatékonyságot fokozó felvetéseknek tekinthetők.

- Mindenekelőtt (belső) koherens szabályozásra, jogilag értelmezhető, végrehajtható rendelkezésekre van szükség, különösen a fogalmi elemek és az egyes szektorális szabályozásban alkalmazott jogintézmények tekintetében.
- A jogalkotási mulasztásokat pótolni szükséges, különösen a környezetvédelem pénzügyi garanciális hátterének kialakítására vonatkozóan.
- A jogi szabályozás végrehajtására néhány esetben nem kerül sor: pl. lápok esetében a kiemelt védelem *ex lege*, de nincs hatósági kijelölő határozat és annak ingatlannyilvántartási közhiteles bejegyzése ennek alapján elmarad.
- Egységes bírósági gyakorlat kialakítása szükséges a jogkövetkezmények alkalmazása tekintetében.

A környezetvédelem közjogi és magánjogi széles metszete teremti meg a környezetjogi jogalkalmazás specialitását és veti fel egy önálló környezetvédelmi ügyész (az ügyész szerepe nagyon sok szabályozási ponton megtalálható, törvényi szinten nevesített jogosítványokkal) – környezetvédelmi bíróság felállításának szükségességét.
